

Dragan Martinović

Učiteljski fakultet, Beograd

IGRA KAO SREDSTVO I METOD NA ČASOVIMA FIZIČKOG VASPITANJA

UVOD

Igra je osnovni oblik dečije aktivnosti kroz koju deca izražavaju svoje interese i zadovoljstvo, deca upoznaju okolinu i prirodu, stiču i proširuju znanja i životna iskustva. U igri dete odrasta razvija svoja čula i osećanja, vaspitava se, stiče samostalnost i socijalnu zrelost. Ona obogaćuje detinjstvo i nerazdvojni je njegov pratilac.

Posebna uloga igre u nastavi fizičkog vaspitanja ogleda se u činjenici da ona kroz brojne i raznovrsne aktivnosti snažno utiče na pravilan telesni rast i razvoj i na razvoj bioloških funkcija i sistema, kao i na zdravstveno stanje u celini.

Osnovno sredstvo kojim se najviše služimo u redovnoj nastavi fizičkog vaspitanja, kao i u vannastavnim aktivnostima je igra. Korene igre kao sastavnog dela ljudske kulture, nalazimo u dalekoj prošlosti u svim društvenim formacijama i na svim stupnjevima društvenog razvoja. Posebno se igra pominje kod: starih Grka, Egipćana, Indijanaca, Vavilonaca i Rimljana, kao deo opšte kulture, prisutna je na svim stupnjevima društvenog razvoja. Igra je oduvek bila prijatna aktivnost gde se izražavaju kako individualne, tako i kolektivne sposobnosti u svim prilikama i posebno nepredviđenim situacijama. Igra postoji otkad postoji čovečanstvo. Brojni pedagozi i poznati mislioci za igru kažu da je nagona aktivnost koja nastaje kao izraz unutrašnjih pobuda i želja za određenom aktivnošću i težnje čoveka da se kreće što je u njegovoj prirodi oduvek bilo.

O ulozi i značaju igre izrečeno je mnogo reči, mudrih poruka i misli. Navodimo neke:

„U igri je stvaralačka delatnost da dete ne ponavlja pasivno i besmisleno. Ona menja, dopunjava i izmišlja nove elemente“ (A. A. LJublanka).

„Kada je zadovoljenje koje proističe iz aktivnosti dovoljno da je pokreće, onda se to zove igra. Međutim, ako je potrebna neka spoljašnja prinuda ili obzir da bi se ona obavila onda će za to biti prikladnije neko drugo ime“ (Kil Patrik).

„Za zdravlje deteta i njegov pravilan razvoj igra i pokreti su potrebni koliko je vazduh potreban disanju, a svetlost sunca biljci“ (E. A. Arkin).

„Jednom zauvek i konačno, čovek se igra samo tamo gde je čovek u punom smislu, potpun je čovek samo tamo gde se igra“ (Siler).

„Igra služi pripremanju za ozbiljan život. U igri se vežbaju osnovi koji su važni za kasnije ozbiljne funkcije“ (Keri Gros).

„Igra je put deteta za upoznavanje sveta u kome živi“ (Maksim Gorki).

„Igra je način upoznavanja deteta sa spoljnim svetom. Igra je za decu učenje, igra je njihov rad, igra je za njih ozbiljna forma vaspitanja, igra je neisušna i preka potreba dečijeg organizma koji raste“ (Krupska Nadežda).

„Igra je radnja ili dobrovoljna aktivnost koja se vrši u izvesnim određenim granicama vremena i mesta, prema slobodno prihvaćenim ali potpuno dominirajućem

pravilu; ona je sama sebi cilj, i nju prati napetost, radost i svest o razlikovanju od svakodnevnog života“ (Huizinga).

„Igra je zdravija od mleka, igra je važnija od vode, igra je za čoveka najbolji dar slobode“ (Ljubivoje Ršumović).

UTICAJ ELEMENTARNE IGRE NA PSIHOFIZIČKI RAZVOJ UČENIKA

Elementarne igre, zavisno od sadržaja, zadatka, i pravila imaju različiti uticaj, pa ih treba što je moguće više primenjivati u obrazovno – vaspitnom radu. Za vreme igre učenik je aktivniji i radosniji, sa uživanjem trči, skače, penje se, provlači, hvata i gada, jer tada zadovoljava svoju potrebu za kretanjem. Igra doprinosi i čeličenju organizma, pogotovu ako se igra u različitim temperaturnim i prostornim uslovima, koji učenike navode na prilagođavanje, kao i na povećani fizički napor.

Elementarnim igrama razvijaju se i usavršavaju kretanja koja su uslovljena sazrevanjem nervno – mišićnog sistema. Igrom se razvijaju i usavršavaju funkcije pojedinih čula koja se javljaju kao neophodan preduslov za razvijanje motorike (čulo za zglobno – mišićnu osetljivost, čulo vida, sluha, dodira, ravnoteže i temoregulacije.)

Različit sadržaj i zadaci različito angažuju pažnju, mišljenje i pamćenje učenika. Oni u igri pamte pravila, reči, melodiju, sadržaj kako bi se mogli uključiti u igru. Neophodno je veoma pažljivo saslušati objašnjenje igre, da se obrati pažnja na signale, prostor i gde se treba zaustaviti, u pravo vreme reagovati da se ne zakasni, ili pogreši. Pri svemu tome, učenici se fizički i psihički angažuju.

Učenici se u igri uče i određenom ponašanju. Oni u igrama imaju uloge sledbenika i izdvojene uloge. U oba slučaja moraju poštovati pravila koja iz tih uloga proističu. Učenik u porodici ima povlašćen položaj i njemu se ponekad ispunjavaju sve želje, te zato želi da ima glavnu ulogu, pri čemu mu se ostali potčinjavaju. Međutim, u igri to nije slučaj. U zajedničkim igrama se navikava na uskraćenja, na određene ustupke, na određeno ponašanje koje je predviđeno pravilima. Učenik se navikava na zahteve u igri i dosledno ih izvršava, da pošteno žmuri, da prizna ako je uhvaćen, kada je pogrešio, da se raduje kada pobeđi i ne ljuti se kada gubi.

Elementarnim igrama razvijaju se simpatije, solidarnost, trpeljivost, potreba da se pomogne drugu koji je nespretni i nesiguran. Učenik u igri proverava sebe na osnovu upoređivanja onoga što on može i ume u odnosu na druge i tako stiče stvaran pojam o sebi. Sticanjem pojma o sebi, značajno je za učenika jer time razvija poverenje u sebe – svoje sposobnosti, što je značajno za njegovu dalju saradnju sa ostalima, ne samo u ovom uzrastu, nego i kasnije. Dobro odabrana igra usmerava ponašanje učenika, posebno u smislu međusobnih odnosa. Stalnim ponavljanjem (što je u igri redovna pojava) određenog ponašanja stvara se osnova za produblјivanje tih odnosa, ne samo u igri, već i u životu.

Učenici mlađih razreda se igrom oduševljavaju i spontano ispoljavaju svoja osećanja. Oni neprestano doživljavaju neki novi odnos prema sadržajima i oblicima kretanja i drugovima u igri. Kretanja prate glasnim povcima i osmehom. Osećanje radosti koje se javlja u igrama pricinjava veliko zadovolјstvo učenicima. Raduju se

kada postignu uspeh, strepe da ne pogreše, navijaju, ali se i ljute kada pogreše ili izgube. Sve ove emocije koje prate igru povećavaju uticaj igre na učenika i vaspitno deluju na njegovo ponašanje. U igri se oslobađaju straha i agresivnosti, jer se kroz nju izlive, prazne i opuštaju, što doprinosi dobrom mentalnom zdravlju deteta.

Elementarne igre pomažu razvoju govora, sluha i ritma, pogotovo ako se u radu sa učenicima koriste igre u kojima oni govore ili pevaju.

Zbog velike privlačnosti i uticaja koje elementarne igre imaju na učenike treba ih koristiti u vaspitno – obrazovnom radu. Igra može biti dobro vaspitno sredstvo samo onda ako se pri izboru igre polazi od potreba i mogućnosti deteta, ako se primeni u pravo vreme i ako je smišljeno organizovana. Stoga se, pri izboru igre mora voditi računa o različitim bitnim faktorima njenog uticaja.

METODIČKE NAPOMENE ZA IZVOĐENJE ELEMENTARNIH IGARA

Uslov za uspešnu realizaciju elementarnih igara jeste dobra priprema. Pripremi se posvećuju i vreme i pažnja. Ona je neophodna. Odnosi se kako na nastavnika, tako i na učenike. Nastavnik vrši odabiranje igre, zavisno od cilja koji se želi postići i zadataka koje treba ostvariti. Igru je potrebno planirati unapred, vodeći računa o psihofizičkim osobenostima učenika i njihovim sposobnostima.

Nastavnik treba da vodi računa da odabrane igre budu primerene uzrastu učenika. Mogu da se koriste u jutarnjem telesnom vežbanju, na času fizičkog vaspitanja (na usmerenim aktivnostima), na izletu, zimovanju, letovanju i sl. Od nastavnika se zahteva da: dobro prouči pravila igre, pravilno objasni sadržaj igre,, prilikom objašnjavanja i opisivanja igre pazi na tempo i ritam govora, na boju i visinu glasa, na pauze i naglašavanja, da uopšte rečeno, koristi „ signalne“ reči, pazi na tonsku koloraturu i da sve to bude tako plastično prezentovano, kako bi što jače došla do izražaja takozvana akustična očiglednost.

Ako sve ovo ne dođe do izražaja, umanjije se efekat igranja i zainteresovanosti, a pogotovo ako nastavnik ne zna tekst ili pravila igre, onda će dovesti u pitanje i svoj autoritet pred učenicima. Od igre i kroz igru učenik treba da dobije maksimum koristi i zadovoljstva. U igri nastavnik je ne samo učesnik, nego organizator i rukovodilac, a naročito kada je reč o novoj igri ili njihovim prvim susretom sa takvom igrom. Naravno, da ponavljanje igre, odnosno ponavljanje aktivnosti učenici provode samostalno. Nastavnik je u igri savetodavac, instruktor, usmerivač i učesnik tj. da bude „ strateg“ koji usmerava igru učenika sa kojima radi. Kao savetodavac, nastavnik sugerise, u zavisnosti od uzrasta učenika, ciljeva i zadataka, šta, kad i kako će učenici, učesnici u igri, raditi. Nastavnik planira organizaciju i sugerise učenicima način igre koji će dovesti do učenja onoga što je postavljeno kao cilj i zadatak igre – učenja.

Kad je uopšte reč o igri (ne samo o pokretnoj), da bi ona stvarno odgovarala svojoj svrsi, Leskošek J. (1976: 86):“ Teorija fizičke kulture“, navodi sledeća pravila kojih bi se trebalo pridržavati;

na vreme obezbediti potrebne rekvizite kako bi se igre mogle nesmetano upražnjavati;

igru objasniti kratko, razumljivo i zanimljivo, po potrebi i pokazati je;

- # po mogućnosti, deca da budu u vežbaćem odelu;
- # grupe tako sastaviti da svaka ima podjednakih izgleda na uspeh;
- # u igri da učestvuju sva deca;
- # u toku igre podsticati decu na pridržavanje pravila, a pokušaje sitnih prevara odlučno suzbijati;
- # igru dovesti, po pravilu, do kraja;
- # porednike pohvaliti, pobeđene ohrabriti (Leskošek, 1976, str. 92 – 93)

Kada su izvršene sve pripreme za realizaciju elementarnih igara, tada se može pristupiti njihovoj realizaciji. Sama realizacija pretpostavlja neke faze, a nastavnik treba da ima u vidu sledeće:

- / okupljanje i priprema dece za igru,
- / objašnjavanje igre,
- / to i završetak igre.

OKUPLJANJE I PRIPREMA UČENIKA ZA IGRU

Okupljanje dece za igru uopšte, a naročito za elementarnu, ne nailazi na naročite poteškoće. Sve to zavisi od umešnosti, pedagoškog takta i iskustva nastavnika. Nastavnik se može dogovoriti sa učenicima, odnosno navići učenike da na njegov znak brzo dođu da zajedno započnu igru. Taj znak može biti pljeskanje, znak pištaljkom, zvonom itd. Nije retkost da nastavnik okupi učenike tako što će sa onima, koji su mu najbliži, zaigrati onu igru koju sva ili većina učenika voli. Brzo će se na taj način okupiti i ostali učenici. Doneti na igralište neki rekvizit (obruč, zastavicu, loptu) znači privući pažnju učenika i pobuditi njihovo interesovanje. Ako nekoliko dečaka i devojčica započnu igru i nastavnik je prihvati, prihvatiće i ostali učenici. Sve ono što pobuđuje radoznalost učenika izaziva njihovo brzo okupljanje.

U tesnoj vezi sa okupljanjem učenika je i priprema za igru. Priprema treba da stvori takvu atmosferu i pobudi interes učenika da se kontinuirano i neosetno dovedu do njenog toka. Ako je igra nova i priprema je opsežnija, jer je takva igra deo usmerene aktivnosti, kojom se daju nova znanja učenicima. Učenike je važno ne samo psihički pripremiti za igru, već i voditi računa da imaju odgovarajuću opremu za vežbanje, da učestvuju u donošenju i raspoređivanju sprava, rekvizita i sl. Priprema mora biti sveobuhvatna, kompletna, stalna i odgovarajuća.

OBJAŠNJENJE IGRE

Faza objašnjavanja igre zauzima istaknuto mesto. Nastavnik je organizator i tumač igre. On objašnjava igru, prezentira njen sadržaj, zadatke, pravila, tok. Sve to izlaže sa što manje reči, kratko i jasno. Dugo objašnjavanje je isto što i nepotpuno. Jedno i drugo znače zamaranje učenika i gubljenje interesovanja za igru. Objašnjavanje mora biti potpuno a ponekad recimo uslovno, delimično. Delimično se obično daje na početku, ali se i tu daju najneophodnija objašnjenja, s tim da se ona u toku igre dopunjavaju i potpuno osmišljavaju. Ako u toku igre nastavnik dodeljuje uloge učenicima, tome treba posvetiti punu pažnju. Neophodno je paziti da svi učenici dođu u situaciju da imaju i osnovne i sporedne uloge. Tako, npr. introvertnim učenicima

dodeljivaće se uloge koje će ih više oslobađati i aktivirati. U svakom slučaju odgovarajuća uloga treba da deluje vaspitno, a nikako da nanosi bol ili nepravdu učeniku. Nastavnik katkad preuzima određene uloge da bi time motivisao učenike, vodeći računa pri tome da posreduje i ne dozvoljava sukobe u igri, podstiče sporije, nespretne i nesnalažljive učenike usmerava, osamostaljuje i nastoji da do izražaja dođe individualna osobenost svakog učenika.

TOK I ZAVRŠETAK IGRE

Posle prikupljanja, pripreme učenika i faze objašnjavanja igre, prelazi se na njen tok. Pretpostavka uspešnog toka igre je prethodna motivacija. Dobra motivacija potpunije angažuje učenike i brže se ostvaruje cilj igre. U svakom slučaju, ako kod učenika prestaje interesovanje za igru, odmah je prekinuti ili početi neku drugu, ali nikako učenike ne prisiljavati na igru. Igre koje su teže za izvođenje, one koje traže veće naprezanje, po pravilu, treba da traju kraće i obratno, igre slabijeg intenziteta traju duže.

I završetku igre treba pokloniti pažnju. Greše oni nastavnici koji završavaju igru tako da je prosto prekinu rečima: „dosta igre“, „prekini“, da bi odmah prešli na druge aktivnosti. Igru treba završiti razgovorom sa učenicima. U razgovoru treba sagledati da li su učenici savladali tekst, načine kretanja, naziv igre. Kakav će biti završetak igre zavisi od grupe, od sadržaja igre i sl. Na završetku treba pohvaliti one koji su se zalagali, koji su bili najbrži, najspretniji, prepustiti učenicima da razmišljaju kako bi se ista igra izvela u drugom prostoru, drugim sredstvima i itd. Takođe, dozvoliti učenicima da sami zapažaju, da sami ističu svoje propuste i propuste drugih. Sagledati da li su učenici zaista ovladali igrom, da li su se sa njom saživeli. Ako je sve to tako, onda vršiti izbor nove igre.

Igra je prikladan oblik vežbanja za učenike, pogotovo mlađe, jer zadovoljava njihovu potrebu za kretanjem i samim tim postaje prirodan i značajan podsticaj za rast i razvoj i unapređenje zdravlja.

Za pravilan pristup i korišćenje igre, nužno je upoznati njen sadržaj, pravila i zadatke, kao i njenu funkciju i pedagoške namene.

SADRŽAJ I PRAVILA IGRE

Sadržaj igara je raznovrstan i odražava život okoline koja okružuje učenike. Sadržaj određuje redosled zbivanja u igri, odnosno kako će se igra odigrati. Gotovo u svakoj igri učenici beže, jure ili se sakrivaju i pri tome koriste različite oblike kretanja, uživljavajući se u različite uloge i situacije. Sadržaj motiviše učenike na aktivnost i unošenje kreativnosti. Većina sadržaja podseća učenike da se u određenim situacijama snalaze u prostoru, opažaju ga, procenjuju svoje mogućnosti, primenjujući raznovrsne oblike kretanja.

Sadržaj u igrama određuje i načine kretanja učenika u prostoru. Ima igara u kojima je sadržaj dopunjen i obogaćen muzičkom pratnjom, pesmom i govorom. Za ovakve igre učenici pokazuju veliko interesovanje jer ih tekst koji govore ili pevaju podstiče na veću aktivnost.

Pravila su povezana sa sadržajem i određuju način na koji će se učenici u igri ponašati i izvršavati zadatke. Ona čine igru interesantnijom i usmeravaju aktivnost učenika u pojedinim ulogama. Pravila određuju kada i kako treba pobeći, gde se zaustaviti, ući i izaći iz prostora, izgovoriti određene reči ili se poređati u određenu formaciju. Pravila moraju biti logična, razumljiva i učenicima prihvatljiva.

IZBOR IGRE

Igre birati prema uzrasnim sposobnostima učenika, cilju igre, interesovanju, aktuelnosti igre i prostornim uslovima i pomoćnim sredstvima.

Izbor igre uslovljen je i psihofizičkim razvojem učenika. Neophodno je razumeti potrebe, interesovanja i znati kako se razvija učenički organizam i po čemu se razlikuje od odraslog. Organizam učenika nalazi se u procesu razvoja i rasta. Brzi razvoj nervnog sistema uslovljava brzi razvoj motorike, odnosno mogućnost veće aktivnosti. Pošto je potreba učenika za kretanjem uslovljena razvojem, ona se može zadovoljiti kroz igru, čime se razvijaju navike kretanja.

Od interesovanja učenika zavisi izbor igre. Učenik ima potrebu za kretanjem, a pošto toga ima u svakoj igri, većina su privlačne i interesantne. Najomiljenije su one u kojima se zadatak izvršava trčanjem ili penjanjem. Osim toga, učenici vole u igrama da skaču, provlače se, gađaju, bacaju i hvataju lopte.

Prilikom izbora igre voditi računa o cilju igre. Sve igre ne utiču na učenike podjednako i ne angažuju ih na isti način. U jednim se razvija okretnost, snalaženje u prostoru, brzina reagovanja, preciznost pokreta, smelost, inicijativa, dok su druge zabavne i stvaraju osećanje smešnog. Igre birati prema njihovoj aktuelnosti, a to podrazumeva izbor takvih igara koje će odgovarati tematskom planiranju u određenom vremenskom periodu.

Izbor igre zavisi i od prostornih uslova i pomoćnih sredstava. Za izvođenje igre treba obezbediti dosta prostora, a mogu se izvoditi na otvorenom i zatvorenom. Na otvorenom prostoru mesto za igru treba obeležiti na vidljiv način, kako se učenici ne bi previše zamarali. U zatvorenom prostoru (učionica) birati igre mirnijeg karaktera. U salama nema ograničenja.

ZAKLJUČAK

Igra primorava dete da prikupi sve svoje sposobnosti, svoje znanje i umenje, da se seća svega što je videlo, čulo i da rešava postavljene zadatke. Na taj način u igri se detetu daje mogućnost da razvije svoju aktivnost i svoje misli. U igri i kroz igru dete se svestrano razvija, igra je neophodna za njegovo zdravlje i njegov telesni razvoj, igra osposobljava razvitak njegovog uma, karaktera, omogućava sticanje iskustva. U igri dete ispoljava svoja osećanja, misli, želje, maštu i osobine svog karaktera.

LITERATURA

1. Vukotić, E., Krameršek, J. (1963): Zbirka 600 igara, Sportska knjiga, Beograd.
2. Tomić, D. (1974): Elementarne igre, NIP Partizan, Beograd.

3. Martinović, D. (2003): Postignuća u nastavi fizičkog vaspitanja, Učiteljski fakultet, Beograd
4. Martinović, D., Višnjić, D. (2005): Metodika fizičkog vaspitanja, Bigz, Beograd
5. Martinović, D., (2010): Teorijske osnove metodike fizičkog vaspitanja i sporta, Školska knjiga, Beograd.
6. Leskošek, J., (1980) : Teorija fizičke kulture, NIP Partizan, Beograd.

CHILD'S PLAY AS A MEANS OF EXPRESSION AND A TEACHING METHOD DURING CLASSES OF PHYSICAL EDUCATION

The child's play is a basic form of activity aimed at expressing children's interests and the feeling of pleasure. By playing, children explore the environment and get their first-hand impressions of nature and its inimitable ways, which broadens their knowledge and experience. Throughout the game, as a child matures he develops his senses and emotions, gains independence, self-reliance and social maturity. It enriches his experience base, becoming the child's inseparable companion throughout the childhood.

This paper provides an insight into the influence of elementary games on the psychophysical development of school children, as well as some guidelines for teaching methods as a necessary prerequisite for the successful implementation of elementary games.

Key words: *child's play, physical education, psychophysical development of school children, teaching guidelines*